

KAPITEL 6

Sociologi i kris – ja tack

Sune Sunesson

Hur kan man gå med på att medarbeta i detta?

Sociologisk Forskning (2013/3–4) innehåller tre berömda inlägg ur tidskriftens samtidshistoria. Det är Hans Zetterbergs ”Traditioner och möjligheter i nordisk sociologi” (1966), där han beklagar ensidigheten i svensk sociologis inlån av amerikanska förebilder, Walter Korpis ”Om undran inför sociologerna” (1990) där han gör sig lustig över alla sociologer som inte är som han, och som han därför inte begriper, och Rita Liljeströms ”Individen, partet och banden mellan generationer” (1986) som presenterar ett forskningsprogram från Göteborgsinstitutionen som skulle ha blivit intressant om det hade genomförts.

Redaktionen motiverar detta, främst Korpis inlägg: ”Sociologin är ju en på många sätt både självupptagen och självspåkande disciplin, med ett exceptionellt beroende av de klassiska texterna och med ständigt återkommande föreställningar om det egna ämnets ’kris’. Samtidigt har disciplinens institutionella förutsättningar och dess informella hierarkier och värdesystem ofta undandragit sig sociologernas kritiska blick.”

Det här är vanliga föreställningar – men vad jämför man med? Hur utvecklas en ”disciplin” om den inte är upptagen med att granska sina grundläggande försanthållanden och en ofta institutionsberoende oförmåga att ändra dessa eller ens visa deras hållbarhet? Skulle det vara ett fel? Vad menas med ”exceptionellt beroende” av klassiska texter? Vad jämför de med i en tid då Darwin och Einstein ständigt diskuteras inom sina vetenskaper och till och med Lamarck börjar tas på allvar igen? Och det andra påståendet då, bristen på kritisk blick – vad betyder det? Innehåller det en jämförelse (t.ex. med statsvetenskap?) eller har sociologikritikerna helt enkelt gjort fel? Gäller det Sverige? Annars finns ju mängder av material, som *Sociology of*

Sociology (red. Reynolds & Reynolds 1970), en radikal, mycket amerikansk kritisk antologi från vänster, eller Sorokins *The Fads and Foibles of Modern Sociology* (1956), som är motsatsen, klar höger, men gör processen kort med sådana som Lazarsfeld och Stouffer (t.ex. i *The American Soldier*, 1949) och deras förtjusta självbelåtenhet och darriga frågeformulär, och inte heller försummar ”informella hierarkier”. De klassiska bidragen när det gäller Sverige, av Anders Gullberg och Ulla Bergryd, är väl inte heller bortglömda?

All vetenskaplig utveckling, innehåller alltid ”fads”, populära modeströmningar, och ”foibles”, otillräckligt genomtänkta idéer. Och vetenskaperna är ofta ideologiska, eller har ideologiska inslag. Och, som Althusser klaggjorde, ideologin har ingen historia –det är därför den är cyklisk. Det gäller inte bara politiska eller litterära ideologier utan även tekniska. Henry Ford undersökte både elmotorbilen och bränslecellsbilen för hundra år sedan innan han bestämde sig för förbränningsmotorn. Invändningarna mot dessa tekniker är desamma som de var då, men det hindrar inte att de ständigt dyker upp igen som alternativ. Tyst el! Ren vätgas!

Ursäkt utvikningarna, men de ligger i uppgiftens art. Att försöka säga något intressant om ett objekt som ”svensk sociologi” förutsätter en distans, en förmåga till avskiljande koncentration och abstraktion, som samtidigt omöjliggörs av att också jag ska vara självbiografisk, vilket gynnar det myopiska perspektivet. Den svenska sociologin blir lätt den levda sociologin. Men jag blir ändå förvånad över tidskriftsredaktörerna – vilken självklar tillhörighet, vilken oreflekterad skråkänsla, ända in i den koketta självkritiken!

En krokig väg

Jag började läsa statistik och företagsekonomi i augusti 1962 vid Stockholms universitet. Jag hade tagit studenten på helklassisk gren och läst in Hermodskursen ”Matematik för blivande ekonomer” under sommaren, samtidigt som jag arbetat skift i ett djuptryckeri och bl.a. tryckt SE:s nummer vid Marilyn Monroes död. Statistik ansågs svårt, men det gick bra, med viss koncentration. Det var ju inte så mycket att läsa, mest knep och knåp. Jag var mycket förälskad i en flicka, men för att förströ mig när hon inte hade tid med mig började jag också läsa företagsekonomi, och på lediga kvällar engagerade jag mig i den socialdemokratiska studentklubben, som var ett böljande slagfält mellan höger- och vänsterriktningar, med frågan om Clartémed-

lemskap som en viktig vattendelare. I Clarté fanns både socialdemokrater och kommunister. SSU hade nyligen förklarat att medlemskap i SSU var oförenligt med medlemskap i Clarté, och nu skulle clartéisterna ut även från studentförbundet. Jag hamnade efter flera förvecklingar i vänstern. Jag fortsatte med statistik till två betyg, tog ett betyg i statskunskap och läste färdigt ett i företagsekonomi. Första sommaren som student var jag praktikant på AMS, prognossektionen, och gjorde sysselsättnings- och studentprognoser. Under hösten läste jag ett betyg i teoretisk filosofi, gjorde färdigt två i företagsekonomi och började med nationalekonomi. Sent på hösten, vid 19½ års ålder, blev jag fil. kand, flyttade hemifrån och fick anställning som utredare vid Sv. Kommunalarbetareförbundet. Jag blev besviken på nationalekonomistudierna, blev deprimerad och reste omkring i landet och intervjuade kommunalråd och gatukontorschefer. Efter hand hade jag blivit bekant med några sociologer i Lund, Göran Therborn och Gunnar Olofsson, som båda kom från en syndikalistisk miljö som de höll på att lämna. Hösten 1964 hade jag ett livsavgörande samtal med Gunnar, som övertygade mig om att läsa sociologi – det är ju ändå samhällsvetenskapens moder, den enda sant integrerande och tvärsyftande samhällsvetenskapen ... Jag lydde, men det tog emot, eftersom jag föraktade det jag sett av sociologi i Stockholm, och i mitt intellektuella snobberi, närt av långa sittningar med några av Stockholms mest berömda kroggenier, kunde jag inte se mig som elev till de tredjerangsdocenter som styrde och ställde på institutionen sedan Gunnar Boalt blivit dekanus och Edmund Dahlström och Joachim Israel flytt fältet. Efter något års snabba sociologistudier, något års psykoanalys, nygift (inte samma tjej), fick jag jobb som sociolog ("fältchef") på Sv. Metallindustriarbetareförbundet där Walter Korpi skulle genomföra en stor undersökning om vilda strejker i metall- och verkstadsindustrin. Medan Kommunal hade lärt mig svensk geografi, kommunalväsen och fackföreningskunskap, tvingades jag nu lära mig verkstadsindustrins och järnbrukens produktionsförutsättningar och produktionstekniker, bruksmiljösociologi och löpandebandsociologi. Minns ni alienationen och Blauners (1964) *Alienation and Freedom?* Minns ni Robin Blackburns (1967/1969) rasande attack på den industriella trivsel- och anpassningssociologin? Parallellt med detta, politik, förstås, marxistiska studier, New Left Review, grundandet av tidskriften Zenit, och upptäcktsfärder på vinden på Kungsgatan 84 där SKP:s Arbetarkultur hade hela sitt lager öppet för strosande köpare.

Det slutade med att jag efterhand blev anställd på institutionen och

var en av ytterst få heltidsanställda universitetsmedarbetare som deltog i kårhusockupationen i maj 1968. Men min sociologi då? Jag slutförde en uppsats om attitydskalor i strejkprojektet, men sedan var jag mer intresserad av hur organisationerna vuxit fram, hur fackföreningsrörelsen blivit som den blivit, och började skriva texter med den ingången fr.o.m. 1968.

Jag blev tidigt förordnad som extra universitetslektor. Det som behövdes var att jag förutom mina 3 betyg i sociologi genomgick två teoriföreläsningar ("licententor") där en förströdd men vänlig Gunnar Boalt diskuterade Durkheim och Max Weber med mig, men bad mig ta undan Parsons ("outhärdlig") och till slut också Merton ("för mycket självklarheter") och själv berättade mycket om helt andra saker, så tillställningarna blev trevliga. Han var dessutom mycket intresserad av vetenskapssociologi, föreslog att jag skulle läsa James Watson och Derek de Solla Price, och han var kanske den förste sociologen i Sverige som läst Thomas Kuhn, 10 år innan jag gjorde det.

1969 var jag då extra universitetslektor, 25 år gammal. Jag hade just blivit utkastad ur förbundsstyrelsen ("centralkommittén") i Vänsterns ungdomsförbund. Orsaken: högeravvikelse. Den som skrev uteslutningsförslaget var en annan assistent till Walter Korpi, numera professor vid Karolinska institutet.

De närmaste fyra terminerna skulle jag bli far till två barn, undervisa på heltid i alla slags nybörjarsociologi samt kommunikationssociologi och politisk sociologi, publicera ett par artiklar i Zenit, skriva licentiatavhandlingen *Stat och fackförbund i Sverige* och genomleva en kort och avbruten karriär som kommunalpolitiker för dåvarande VPK.

Stat och fackförbund i Sverige (1971) tillkom i ett slags förlängd kris. *Kapitalet* och *Grundrisse* var bäst, varenda sida var lysande. Men hur i helvete skulle jag kunna tillämpa detta på mitt fackförbundsmaterial, utan att det blev löjligt? Vägen var inte lätt. Den gick via Louis Althusser och den olycklige Nicos Poulantzas, och hans berömda debutverk *Pouvoir politique et classes sociales* (1968). Uppgiften var att demonstrera den svenska statens karaktär av klasstat, och hur den förvaltades av en etatistisk socialdemokrati där spontana, klassmässiga eruptioner i den fackliga rörelsen till varje pris skulle hållas nere genom institutionella nyskapelser, helst korporativa sådana, som Saltsjöbadsöverenskommelsen, och arbetarklassen därmed kunde infogas i bygget av välfärdsstaten. Bra material, bra genomgångar, början till historisk analys, någorlunda koppling till teorin, men alldeles för mycket referat och betraktelser. (Hela arbetet sammanfattades i "Staten, arbetarklassen och fackföreningsrörelsen", Zenit/3, 1972).

I och för sig är jag väl fortfarande där, i samma problem. Det är min övertygelse att den drivkraft som formar utvecklingen i världen är kapitalismens utveckling, skapandet av marknader på nya fält, och den ständiga omvandlingen av hushållning och förvaltning till marknad. Politiken och folkens organisationer anpassar sig lätt eller motsträvt, med eller utan våld till den utvecklingen. Det sociala är de mångskiftande formerna för denna process.

Man kan välja att organisera sig för att förstå vad som händer i denna slingriga utveckling. Ett universitet är en sådan organisation. Andra väljer att organisera sig för att sätta stopp för det som händer. Det är sällan samma personer som försöker förstå och söker sätta stopp.

När jag var 27 år var det två saker jag ville veta något om. Å ena sidan byråkrati och organisationsteori, å andra sidan den gängse sociologins och statsvetenskapens teorier om staten. De närmaste tre åren sysslade jag sedan med just detta. Eftersom jag ville se hur man utbildade byråkrater tog jag en halvtidstjänst vid Socialhögskolan, som då var en egen myndighet. Det gav mig ingen vidare information.

Jag disputerade i slutet av maj 1974, med avhandlingen *Politik och organisation; staten och arbetarklassens organisationer*, som försökte få ihop en diskussion om staten, med en stor genomgång av aktuell gängse teori, ett kapitel om teorier om organisationer, makt och byråkrati, en ny sammanfattning av lic. avhandlingen, ett kapitel om ideologi och två empiriska undersökningar. De ledande sociologerna var mest upprörda över avhandlingen, (inte handledarna, Boalt och Korpi, den ene på väg ut och den andre nybliven professor på ett annat institut, men i stort sett alla andra). Men en statsvetare (Olof Ruin) och en professor i offentlig ekonomi och socialpolitik (Gösta Rehn) gillade den och ville ge den högre betyg. Några dagar senare åkte jag i fängelse för värnpliktsvägran. Där satt jag med min doktorsgrad och lyssnade på kåksnack.

Marxistisk sociologi var inte i ropet när jag disputerade. Överhuvudtaget var det inte så många som disputerade i sociologi i Sverige just vid den tiden.

Så vad skulle jag bli? Jag hade hur mycket undervisning som helst, så arbetslöshet var det inte fråga om. Men ingen gav mig någon som helst förhoppning om en framtid som forskare. Jag tillhörde ingen forskargrupp, var inte road av att arbeta på Institutet för social forskning (SOFI) och arbetade inte inom något urskiljbart forskningsprogram. Docent skulle jag heller inte bli, det förklarade Gunnar Boalt efter att ha hört sig för hos sin efterträdare som dekanus, också han sociolog. Men historisk sociologi?

De närmaste tre åren läste jag först och främst historia, statens historia, byråkratiernas historia, och jag formulerade forskningsidéer i historisk sociologi kring det som mest intresserade mig då – avfeodaliseringen av staten. Tidvis satt jag i Krigsarkivets forskningssal tre dagar i veckan och gick igenom rusttjänstlängder (ja, originalhandlingar från slutet av 1600-talet fram till frihetstidens slut) och räknade jordränta. När jag inte undervisade eller försökte vara historiker började jag följa upp Althusserläsningen med Lacan och Foucault. Så inträffade ett nytt brott: I mitt halvtidsarbete på Socialhögskolan hade jag blivit allt mer kritisk mot det sätt undervisningen bedrevs, och den totala okunnighet som mina lärarkolleger visade när det gällde det arbetsfält våra studenter avsågs hamna på. Jag krävde och fick betald tjänstledighet för att vara praktikant som socialassistent ett tag, för att visa på möjligheten att se sig omkring, även för lärarna på socialhögskolan. Så gick det till när jag 1976 kastades in i socialt arbete. Samtidigt kontakades jag av några av kamraterna från en studiecirkel om Jacques Lacan, som ville att jag skulle utvärdera ett demokratiexperiment på en social servicecentral på Södermalm. Jag skrev ett förslag, med en ganska tydlig organisationsmaterialistisk vinkling i stil med den i min doktorsavhandling, men de som skulle betala ville inte ha någon utvärdering. I stället blev jag senare tillfrågad om att vara forskningsledare för ett annat socialbyråprojekt. Jag tog tjänstledigt från Socialhögskolan på halvtid, och började jobba i Stockholms stad i januari 1978, och stannade på den halvtiden i fyra och ett halvt år. Så var jag tvungen att lära mig ett nytt jobb igen.

Projektet byggde på en enkel idé, bestämd innan jag kom in i det. I Socialutredningens betänkanden (t.ex. *Socialtjänst och socialförsäkringstillägg*, SOU1977:40) fanns några grundidéer som bröt mot den tidigare praktiken. Den mest kända är kanske omstöpningsen av socialhjälp-socialbidrag-försörjningsstöd till ett generellt socialförsäkringstillägg, som inte skulle utgå efter individuell behovsprövning, utan efter generella, försäkringsmässiga principer, något som då respekterades i Sverige. I anslutning till detta ville man att ”socialtjänsten” skulle arbeta mindre individinriktat i allmänhet, vara mindre byråkratisk och mer samhällsorienterad. Delvis fann man förebild hos engelska socialpolitiska författare, som starkt populariserats i Sverige i samband med Låginkomstutredningen 10 år tidigare.

Under 1970-talet var intresset för sociala frågor mycket stort. Debattböcker om tvångsvård och socialvård kom ut i stora upplagor. Sociologerna var på efterkälken. I Lund, med Harald Swedner m.fl. hade studieområdet

en stor uppslutning, inte sällan med socialekologisk inriktning, som efterhand kom att ersättas av symbolisk interaktionism. I Stockholm gav statliga utredningskommittéer mängder av beställningar.

Idén var nu att vi – med förtroendemännens goda vilja – skulle ta över ett socialdistrikt i Stockholm, och försöka att med demokratiska metoder införa en organisation som motsvarade dessa intentioner. Det var lätt ifråga om försäkringstillägget, ("SOFT"), men i övrigt så gott som ogörligt. Det lätta skrev jag och andra ganska ordinära artiklar och rapporter om, men om det svåra blev forskningen bättre. Jag är fortfarande nöjd med en bok (*När man inte lyckas* 1981) och en teoriartikel i *Organization Studies* ("Outside the Goal Paradigm. Power and Structured Patterns of Non-rationality", O.S. 6:3, 1985) som till och med blev citerad några gånger. Men boken, som ansågs elak, gjorde mig till kändis på det sociala fältet.

Alltså, socialt arbete, och ur det socialpolitik och organisationsteori. Men historia då, och staten och korporatismen? Jag förstod att om jag skulle klara mig efter att fältexperimentet var avslutat 1980, måste jag byta miljö. I Stockholm skulle jag ju aldrig bli docent.

På höstterminen 1980 började jag undervisa på sociologiska institutionen i Lund. Jag hade utmärkta arbetskamrater, fick roliga arbetsuppgifter och kunde på halvtid vara kommunicerande ledamot i forskargruppen i Stockholm. Efter ett och ett halvt år blev jag docent, och fick börja arbeta med forskarutbildningen också. Nu hade jag plötsligt tid att läsa Feyerabend och Lakatos – sådant som mina kafé- och krogmentor rekommenderat nästan 20 år tidigare, och naturligtvis Foucault igen. Jag började på en studie av Bohr-institutet, stimulerad av en bok av Karin Knorr-Cetina (jag tror det var *The manufacture of knowledge*, 1981) men med en helt annan inriktning (mindre mikroempirism, mera vetenskapsteori och mera organisationsteori). Fysikerna var mycket hyggliga, de bjöd på Hof och berättade om sitt dagliga arbete och hur deras forskargrupper var sammansatta, och om hur forskningsprogram föddes snabbt och entusiastiskt, men dog utan att man egentligen visste hur. Av någon anledning, tidsskäl kanske, blev det inget av det här, utom att jag fick lära mig en massa igen.

1983 skrev jag ett förord till nytrycket av den svenska översättningen av Foucaults *Vansinnets historia*, blev ordförande i sociologförbundet, och sökte en befattning som professor i socialt arbete i Lund. Jobbet utlystes som en helt ny tjänst, och jag uppmanades direkt eller indirekt att söka av två av de tre gubbar som hade sådana jobb i Sverige, samt av folk på min institu-

tion och fakulteten. Jag gjorde det, och fick också professuren efter en del överklaganden.

Nu visste jag mer om hur jag ville ha det. Redan innan jag tillträdde som tillförordnad, sommaren 1984, hade jag börjat skissa på två forskningsprogram, och fick pengar. Det ena följde ur mitt intresse för kommunala organisationer och vetenskapsociologi, och handlade om forskningsanvändning, där jag rekryterade sociologen Kjell Nilsson, som jag i och för sig redan rekryterat till fortsättningen av avfeodaliseringsstudierna, och det andra kom senare och handlade om vad som bestämde utfallet för socialbidragsklienter, alltså i snittet mellan socialpolitik och organisationsstudier igen. Här engagerade jag ytterligare två av mina viktigaste medarbetare och bästa doktorander, Anna Meeuwisse och Tapio Salonen, båda socionomer.

Det första forskningsprogrammet om forskningsanvändning gick ganska bra. Kjell och jag gjorde ett stort fältarbete, särskilt han, och vi fick massor av material, skrev rapporter och artiklar i stor mängd, också några som citerades en del, och en bok som fortfarande används, *Konflikt, kontroll, expertis. Att använda social forskning* (1988) och Kjells doktorsavhandling (1991). Vårt huvudresultat, som delvis gick i linje med Carol Weiss (1980) och Janet Weiss (1979) var att användning av vetenskapliga resultat i en förvaltningsorganisation är en aktiv process, som medieras av lokala organisationsfaktorer, ett slags lokal forsknings- och kunskapspolitik som hänger samman med andra organisationsfaktorer och makten över andra organisationsresurser. Tyvärr är hela det forskningsområdet dött, och ingen har hittat på något bra sedan vi skrev ett par artiklar i början av 1990-talet. Upprepningar däremot, på nya sektorer, av sjuksköterskor, av statsvetare, men inga genombrott. Det kanske är så att biopolitiktrenden, med Foucaults Collège de France-föreläsningar och Nikolas Roses framträdande sög åt sig all intellektuell fantasi, och att våra ansträngningar nu framstår som hopplöst naiva och sanningsoptimistiska, och att innovationshypen tar hand om undersökningarna av forskningsanvändning i andra sektorer.

Aant Elzinga hade varnat mig för det här. I "social studies of science" kommer forskningsanvändning alltid att ses som forskningsanvändning i maktens, bolagets eller förvaltningens intresse, och dina försök att göra samhällsvetenskap av den, kommer att läsas som om du implicit moraliserar över dumhet och okunnighet, de kommer aldrig att bli hörda som tillämpningar av organisationsteori eller politisk sociologi. Aant hade naturligtvis rätt – mer rätt än han visste. Det "Audit Society" som utvecklades allt mer

under åttiotalet och nittiotalet och fortfarande dominerar synen på offentliga organisationer kräver kunskapsanvändning, och analys av kunskapsanvändning med förutfattade ramar.

Det andra forskningsprogrammet gick å ena sidan sämre, men å andra sidan mycket bra. Åter ett stort fältförlagt projekt som resulterade i flera uppsatser och lic. avhandlingar. Själva undersökningen ("klientiseringsstudien") gav klara besked. Det var inte "socialbyråtiden" som hade betydelse, utan de ingångsförutsättningar som den fattiga personen hade när bidragsperioderna började. Tyvärr blev av olika skäl materialets kvalitet för dålig och när det kom till kritan kunde vi aldrig publicera det. Tapio Salonen och hans elever (bl.a. Anders Giertz) har gått vidare med problemet och har sedan dess bekräftat dessa resultat många gånger.

Tyvärr hade frågor om fattigdom vid denna tid gått ur modet i sociologin, och hänsköts till specialstuderande, inom "socialt arbete". Kanske just därför började jag till min egen förvåning bli ett slags pamp. Jag blev snabbt ledamot av DSF, Delegationen för social forskning, jag blev ledamot av sociologikommittén i HSFR (nuv. Vetenskapsrådet) och var ledamot av Dalby-styrelsen och svensk humanioras och samhällsvetenskaps representant i Cancerfondens forskningsnämnd. Jag hade börjat intressera mig för medicinsk sociologi med maktanalytisk ton. Det ledde till studiet av några vetenskapliga kontroverser på det hälsovetenskapliga och medicinskt vetenskapliga området, medan andra projektförslag ("medikalisering" etc.) av olika skäl kom av sig. Och som vanligt fick jag lyssna och lära. Så åkte jag hem och försökte berätta för mina doktorander vad jag hade lärt mig.

1990 fortsatte upphöjelserna. Jag blev bl.a. ordinarie ledamot av Socialvetenskapliga forskningsrådet, och några år senare också ordförande i en prioriteringskommitté. Jag kan inte förneka att jag gillade det. Men det var ett stort jobb.

Samtidigt med detta hade vi fått ett rejält anslag från SFR. Det var "I stället för mentalsjukhus – att skapa vardagsliv". En bakgrund till det var – och nu kommer det igen – självbiografisk. Sedan 1980-talet hade jag försökt stöda RSMH:s arbete i Malmö, och när ett Fontänhus, "Fountain House" skulle bildas i Malmö kom jag in i styrelsen, och blev ordförande under en period. Anna Meeuwisse blev intresserad av att titta på verksamheten, och efter en gigantisk litteraturgenomgång var vi redo att söka pengar. Det här ledde till att Anna skrev sin doktorsavhandling (*Vänskap och organisering*, 1997) och kom in på detta fält som erkänd expert.

Sedan började vi undersöka organisationers aktivitet och agerande i samband med förebyggande arbete mot HIV/AIDS. Här kom plötsligt korporativismspåren tydligt tillbaka, vi sökte och fick pengar för studier av sociala rörelser och korporatism. Jan Magnussons doktorsavhandling *Ny situation – Ny organisation* (2002) om gatutidningsrörelsen är ett bra exempel på den nyorienteringen.

Men ungefär här någon gång började jag tröttna. Åren gick, mina idéer började tryta, och framförallt var det inte så många som kom till mig och försökte dra med mig i något. Jag hade lärt mig italienska, och började drömma om att översätta italiensk poesi för att återfinna något slags kreativ ådra. Jag hade varit sakkunnig för en hel generation av professorer i socialt arbete, och mina första doktorander började bli professorskompetenta. De behövde inte mig, men jag behövde något intressant att få arbeta med. Att bestämma i forskningsrådet och andra styrelser var intressant, men skulle ta slut. Lyckligtvis anmälde sig en och annan rolig student och doktorand (t.ex. Alexandru Panican, 2007) som inte alls vandrat ut från min egen vinge. Vägen tillbaka till allmän sociologi kändes – avstängd.

Jag började med universitetspolitik istället, blev dekan och lade mig i hur universitetet leddes, och när jag var 67 var jag utanför alla forskargrupper och forskningsprogram, annat än som åskådare och kommentator. På ett sätt hade jag tur – under dekantiden fick jag medarbeta i läroböcker och antologier, och skriva och undervisa om saker som verkligen intresserar mig, kategorisering, Charles Tilly och sociala mekanismer, fattigdomsfrågor. Men jag slapp skriva egna ansökningar, och jag befriades från den fäsansfulla väntan på besked från tidskriftsredaktioner och artikelreviewers. Så kom jag över till mitt nuvarande arbete.

Men var fanns sociologin?

Vad var det då jag såg av ”svensk sociologi” när jag kom in på sociologiska institutionen som forskningsassistent 1967? Det var mest förvirrande, och det jag läste, utom marxism och fackföreningslitteratur, var inte svensk sociologi, utan Walter Buckley, Arthur Stinchcombe, Neil Smelser, Thomas Scheff och annat som jag trodde skulle ge mig en känsla för vad sociologi var för något. Vägen mellan Uppsala och Stockholm var oerhört lång på den tiden, och ingen Uppsalasociolog nämndes på luncherna och vid kaffet. Jag hade läst Himmelstrands doktorsavhandling, som jag tyckte var ganska finurlig, men ingen

nämnde ordet Segerstedt. På sociologdagarna dök Gösta Carlsson från Lund upp ibland, ganska sur och tjugig – han lät som Sociologisk Forskning-redaktionen, och ältade redan då påståendena om ”klassikerexeges”. Joachim Israel hade jag blivit bekant med utanför sociologin, han bodde i Stockholm men var inte någonsin på institutionen utan alltid på väg bort. Jag var intresserad av hans försök på arbetssociologins område och det som sedan blev ”*Alienation*”. ”Klass” som begrepp diskuterades möjligen som stratifieringsproblem, ”kön” nästan inte alls, utom i rollteorins språk, världen utanför Sverige och USA sågs som ganska obegriplig, Tyskland, Frankrike och Italien var *terre incognite* när det gällde samhällsvetenskap.

Men lika långt som till Uppsala var det till andra samhällsvetenskapliga institutioner, och ännu längre till alla andra delar av universitetet.

Vad var svensk sociologi sexton år senare, när jag blev ordförande i Sociologförbundet? Det var många just då som ville svara på den frågan, samtidigt som svaren ofta uttryckte en längtan till något annat. Ett var klart: Den svenska sociologins ursprungliga uppgift som reformföljare och planeringsunderlag, som kommit av sig en smula omkring 1970, hade utvecklats till nya höjder och fått ny kraft och kvalitet. Omstöpnigen av Meidners arbetslivsinstitut till SOFI och lokaliseringen vid Stockholms universitet, och utvecklingen av den sociologiska institutionen i Umeå, som extracampus för SOFI, fick stor betydelse. Flera av Boalts och andras bästa fyrtiotalsidéer fick nytt liv i forskningsprogram om utbildning och social rörlighet (Erikson). Några duktiga arbetsmarknads sociologer i Lund/Göteborg (Furåker) och Umeå (Åberg) framträdde, och kom att bli alltmer teoretiskt intressanta. Walter Korpis användning av ett pragmatiskt klassbegrepp gjorde den funktionalistiska stratifieringsteorin allt mer omodern. Sveriges vid denna tidpunkt främste sociolog, Göran Thornborn, flyttade till Nijmegen i Nederländerna och blev statsvetare, något som hade varit fullständigt otänkbart femton-tjugo år tidigare.

Snart förändrades läget i hög grad genom kvinnornas intåg på sociologinstitutionerna, och parallellt med det, inte bara feminism utan allt mer diskursanalys och narrativ metodologi, och, via kriminologi och missbrukssociologi, den symboliska interaktionismen, inte bara som esoterisk nisch, utan som reguljär vetenskaplig hållning. Kritiken mot den tillämpade symboliska interaktionismen höll artigt tyst. Gouldners kritik mot Howard Becker var känd men kommenterades inte. Ungefär 1985 började begrepp som ”*Lebenswelt*” komma in i svensk sociologi.

Det som inte var så bra i denna charmerande utvecklingsfas var att det var så få som ifrågasatte disciplinideologin, föreställningen om sociologin ”an sich”, som en alldeles egen korpus med självklara disciplinära anspråk. Samtidigt var ju hela detta uppbrott, denna sprakande blomrabatt av olikhet just ett tecken på att det som varit självklar uppförande- och tankekod för ett par månader eller år sedan just spruckit, ändrats och ersatts. Men fortfarande bevakades gränserna. Sociologin ”fanns”, och mycket hamnade utanför.

Marshall Sahlins hade skrivit *Stone Age Economics*, Bronislaw Geremeks socialhistoriska fattigdomsundersökningar fanns på flera språk (svensk översättning redan 1991, *Den europeiska fattigdomens betydelse*), liksom Perry Andersons europahistorier. Charles Tilly betraktades som arrogant bindestreckssociolog med konstiga ämnesval (*The Vendée*, 1964), Michel Foucault var inte sociolog, och hans påverkan på sociologin sågs av många snarare som ett problem än en tillgång. Pierre Bourdieu och hans tradition angick bara en sekt vid några lärarutbildningar, Luhmann betraktades som stolle, inte som motståndare eller förebild. Sådär skulle man kunna fortsätta en bra stund.

Samtidigt vore det orättvist och dumt att bara säga att den svenska sociologin vid den tiden (ca 1983–1990) bara var inskränkt. Det var den inte, den skrek efter influenser, också helt o-eller antisociologiska. Judith Butler! Jacques Derrida! Sociologerna tog in allt möjligt men låtsades fortfarande att de var just ”sociologer”, till skillnad från andra som studerade samma sak.

Nu har Foucault accepterats som modern klassiker, och många andra influenser har blivit vanliga i svensk sociologi. Fortfarande är det mest anglosaxiska förebilder man söker, och europeernas inflytande kommer genom belästa engelsmän och amerikaner snarare än i originalformen. Fortfarande tror man att sociologin ”finns” som något annat än andra samhällsvetenskaper, vilket leder till dubbelarbete, institutionell avspjälkning och ibland rent löjliga fenomen.

Det finns en viss uppluckring av den värsta förstelningen. Forskare med utländska examina kan bli lektorer i ett annat ämne än det de disputerat i, men sociologerna är inte på något sätt i frontlinjen för denna utveckling. Duktiga sociologer som hamnat på andra institutioner söker sig nervöst tillbaka. Tyvärr tycks sociologin inte alls vara i ”kris” om vi ser begreppet kris i sin ursprungliga betydelse som en situation där man väljer väg, en skiljeväg.

Vad är det då för en skiljeväg vi talar om? En väg är just överblickens, syntesens. Vi kan göra oss lustiga över de gigantiska ambitionerna hos Talcott Parsons eller Niklas Luhmann, eller vad-var-det-jag-sa-mentaliteten hos vår egen hedersdoktor Immanuel Wallerstein (för att nu ta några mycket olika författare). Men samtidigt är det de som har tagit uppgiften på allvar, den som Gunnar Olofsson – låt vara en smula orealistiskt just då – gav sig själv för femtio år sedan: sociologin ska vara samhällsvetenskapens moder, den enda sant integrerande och tvärsyftande samhällsvetenskapen. Sedan kan man vara bekymrad över att några av dessa integrerare tenderar att integrera det tänkta snarare än det funna, men de har valt en väg.

Den andra vägen är splittringens väg, den disciplinära balkaniseringen. En mig närstående samhällsvetenskaplig fakultet hyser nio ämnen och därmed institutioner eller avdelningar som i stort sett är sociologi med något tillägg av humaniora eller enkel ekonomi, från strategisk kommunikation till socialantropologi, från socialt arbete till media, från kulturgeografi till genusvetenskap och rättsociologi. Överallt letar man efter sina ämnens kärna, och det som skiljer det ena från det andra och slösar tid och kraft på upprepningar som ändå bara kommer fram till – det sociala. Det här kan låta som en motsägelse – skrev jag inte för åtta sidor sedan att jag gillade att en vetenskap ”är upptagen med att granska sina grundläggande försanthållanden...” Men nio kärnlängtgående ämnen i en fakultet, när det enda de kan komma fram till är detsamma, det sociala, sociala relationer, sociala kategorier är – onödigt. Låt vara att de avspjälkade har sitt sociala i rummet, i samhällen utan skriven historia, med inriktning på rättens institutioner och processer eller någon annanstans. Teoririktningar och lärofäder är ofta detsamma i alla nio, någon är mer eller mindre realistisk/materialistisk. Någon njuter och får livsluft av balkaniseringen efter lokala konflikter, men dessa tillfälliga skäl glöms bort. De vetenskapliga objekten blandas i värsta fall samman med vissa styrnings- och förvaltningsbyråkratier eller branscher i näringslivet (i många fall en fara, i något fall det normala), så att dessa apparater i samhället blir ämnets ”kärna”, en utveckling som påhejas av parter utanför universitetet.

Någon – som jag till exempel – skulle säga att fattigdom är, och kan inte vara annat än en social relation mellan den som har och den som inte har, och därför förutsätter samhälle, och egendom som något slags institution. Andra säger att talet om fattigdom eller konstruktionen av fattigdom i samtal och skrift om fattigdom är det sociala uttrycket för något som uppfattas

som ”fattigdom”. Krångla till det hur ni vill. Det är ändå samma sak vi talar om så länge vi talar i det sociala. Vill ni tro att man kan spänna vagnen för hästen, varsågod, pröva!

Balkaniseringen skulle kanske kunna ses som rationell arbetsdelning. Det kan ju ingen vara motståndare till. Och är inte naturvetenskapernas utveckling också präglad av uppdelning och specialisering? Men vetenskaper försvinner därför att deras centrala studieobjekt blir obsoleta och uppstår därför att studieobjekten kommer till som något man kan veta något om. Mitt favoritexempel är den del av fysiken som antog att magnetism var ett klibbigt ämne i porerna på järn. När Örsted 1820 publicerade resultaten från sina experiment med elektriska strömmars påverkan på magneter försvann studieområdet omedelbart, och Ampère, Faraday m.fl. kunde bygga upp elektrodynamiken, och därmed en del av den moderna fysiken. I den park i Lund där jag har min dagliga gärning nu (”Hyphoffs”) ligger två gamla institutionspalats – gamla ”anatomer” och gamla ”histologer”, nu med nya namn. Det finns inga anatomer vid universitetet, och heller inga histologer. Det betyder inte att det inte finns intresse för och undervisning i anatomi och histologi, men som beteckningar för vetenskaper är dessa begrepp obsoleta.

Sociologin har ett centralt studieobjekt, framvuxet under 1800-talet och formulerat av klassiska författare. Det finns ingen som helst anledning att tro att ”det sociala” kommer att bli obsolet som studieobjekt under det närmaste århundradet. Då måste man antingen finna skäl att se ”det sociala” som vilseledande, något man helt enkelt inte kan veta något om (det klibbiga ämnet, vikten av en ängel) eller skäl att uppfatta ”det sociala” som en del av en inaktuell och inskränkande kategorisering av det vetenskapliga fältet (t.ex. anatomi, histologi och fysiologi).

Sociologin kommer alltså att bestå ett tag till. Den får gärna vara i kris, och helst också se på flera av sina utövare som just en del av ”det sociala” i vår tid, en del av studieobjektet snarare än som vetenskapliga exempel. Se på en Ulrich Beck, på en Tony Giddens! Hur kunde de nå framgång, undersök det! Det kanske är så man kan komma åt gåtorna i ämnets utveckling.

Referenser

- Anderson, Perry (1980) *Den absoluta statens utveckling*. Lund: A-Z förlag.
- Blackburn, Robin (1967) "The Unequal Society", i *Recent Sociology No 1*, (red.) Hans Peter Dreitzel, Macmillan, 1969 (urspr.).
- Blauner, Robert (1964) *Alienation and Freedom*. Chicago: CUP.
- Geremek, Bronislaw (1991) *Den europeiska fattigdomens betydelse*. Stockholm: Ordfront.
- Israel, Joachim (1968) *Alienation*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Knorr-Cetina, Karin (1981) *The manufacture of knowledge*. Chicago: Pergamon.
- Korpi, Walter (2013) "Om undran inför sociologerna" (urspr. 1990) i *Sociologisk Forskning* 3–4.
- Liljeström, Rita (2013) "Individen, paret och banden mellan generationer" (urspr. 1986) i *Sociologisk Forskning* 3–4.
- Magnusson, Jan (2002) *Ny situation – Ny organisation*. Socialhögskolans avhandlingsserie, Lunds universitet (diss.).
- Meeuwisse, Anna (1997) *Vänskap och organisering*. Lund: Arkiv (diss.).
- Nilsson, Kjell (1992) *Policy, conflict and power*. Meddelanden från Socialhögskolan, Lunds universitet (diss.).
- Panican, Alexandru (2007) *Rättighet och rättvisa*. Socialhögskolans avhandlingsserie, Lunds universitet (diss.).
- Poulantzas, Nicos (1968) *Pouvoir politique et classes sociales*. Paris: Maspéro.
- Reynolds, Larry & Janice Reynolds (red.) (1970) *The Sociology of Sociology*. New York: Mc Kay.
- Sahlins, Marshall (1964) *Stone Age Economics*. Chicago: Aldine.
- Socialtjänst och socialförsäkringstillägg* SOU 1977:40.
- Sorokin, Pitirim (1956) *The Fads and Foibles of Modern Sociology*. Chicago: Henry Regnery.
- Stouffer, Samuel et al. (1949) *Studies in the Social Psychology in World War II. Vol I – II The American Soldier*. Princeton: PUP.
- Sunesson, Sune (1971) *Stat och fackförbund i Sverige*. Stencilrad lic. avhandling, Sociologiska inst. Stockholms universitet.
- Sunesson, Sune (1972) "Staten arbetarklassen och fackföreningsrörelsen", *Zenit*, 3.
- Sunesson, Sune (1974) *Politik och organisation; Staten och arbetarklassens organisationer*. Lund: Arkiv.

- Sunesson, Sune (1981) *När man inte lyckas*. Stockholm: AWE Gebers.
- Sunesson, Sune (1983) "Förord" till Michel Foucault *Vansinnets historia*, 2:a svenska uppl. Lund: Arkiv.
- Sunesson, Sune (1985) "Outside the goal paradigm. Power and the structured patterns of non-rationality", *Organization Studies*, 6:3.
- Sunesson, Sune tills. M. Kjell Nilsson (1988) *Konflikt kontroll expertis. Att använda social forskning*. Lund: Arkiv.
- Tilly, Charles (1964) *The Vendée*. Cambridge: Harvard University Press.
- Weiss, Carol (1980) "Knowledge creep and decision accretion". *Knowledge*. Vol. 1:3.
- Weiss, Janet (1979) "Access to influence. Some effects of policy sector on the use of social science", *American Behavioral Scientist*, Vol. 22:3.
- Hans Zetterberg (2013) "Traditioner och möjligheter i nordisk sociologi" (urspr. 1966) i *Sociologisk Forskning* 3–4.